

پژوهشی تطبیقی پیرامون مؤلفه‌های روانشناختی آثار هنرمندان نقاش نیکزاد نجومی و علی اکبر صادقی (مورد پژوهش: ۵ اثر از جدیدترین نمایشگاه هنرمندان)

چکیده

تمایزات منحصر به فرد شخصیتی پرده‌های ناپیدا در پس آفرینش آثار هنری خواننده شده‌اند که بی‌گمان، ردپای منشأ آفرینش هر اثر هنری را باید در این بُعد پنهان از فرآیند ظهور هنری جستجو کرد. لذا، درونیات هر فرد هم به لحاظ جنبه مثبت و هم جنبه منفی، بر خلق آثار هنرمندان تاثیرگذار است. مسئله‌ای که می‌توان اینجا مطرح کرد چگونگی بازتاب مؤلفه‌های روانشناختی در آثار نقاشان است. در این بین، می‌توان از هنرمندان نقاشی چون نیکزاد نجومی و علی اکبر صادقی نام برد که در دوره حاضر از جریان‌های هنری رایج، با زبان تصویری سعی در بیان درونیات روانشناختی خود دارند. در این پژوهش که به صورت توصیفی و تحلیلی و با به کارگیری روش کتابخانه‌ای انجام شده، به سبب محدودیت حجم مقاله، ۵ نمونه اثر از آثار نقاشی هر هنرمند مورد پژوهش قرار گرفته است. روش نمونه‌گیری انتخابی و به صورت کیفی به تجزیه و تحلیل اطلاعات پرداخته شده است. یافته‌های تحقیق حاکی از این است که آثار نیکزاد نجومی و علی اکبر صادقی که به نوعی توانایی‌های ذهنی مخاطب در درک مفاهیم و باورهای درونی هنرمند را تقویت می‌کنند، تأویل و تفسیری از مؤلفه‌های روان‌شناختی است که در آثار این دو هنرمند ظهور یافته است. نتایج این نوشتار تبیین‌کننده اهمیت پرداختن به بحث مؤلفه‌های روانشناختی هنرمندان در بررسی و واکاوی مفاهیم هنری در آثار آنان می‌باشد، خصوصاً آثار هنرمندان هنرهای تجسمی که نمودی ملموسی از بازتاب این درونیات پنهان هنرمندان است.

اهداف پژوهش:

۱. بررسی مؤلفه‌های روانشناختی از توانایی ذهنی مخاطب در تفسیر آثار نقاشی علی اکبر صادقی و نیکزاد نجومی.
۲. تطبیق شیوه تأثیرگذاری آثار نقاشی علی اکبر صادقی و نیکزاد نجومی بر طبق دیدگاه روانشناختی.

سوالات پژوهش:

۱. با توجه به کاربرد مؤلفه‌های روانشناختی در هنر، چگونه می‌توان آثار نقاشی علی اکبر صادقی و نیکزاد نجومی را تفسیر و تحلیل کرد؟

۲. کدام یک از مؤلفه‌های روانشناختی تأثیرات پر رنگ‌تری در آثار نقاشی علی اکبر صادقی و نیکزاد نجومی دارد؟

واژگان کلیدی: مؤلفه‌های روان‌شناختی، نقاشی، علی اکبر صادقی، نیکزاد نجومی.

مقدمه

سرچشمه هنر همان سرچشمه رویاست و تعریف رویا که همان تحقق امیال می باشد، در مورد هنر نیز صدق می کند. اگر هنر از سرچشمه ناخودآگاه دور شود، یعنی پای بند قیود و محرومیت‌ها باشد، تصنعی بوده و ارزش هنری نخواهد داشت. هنرمند باید اثر خود را با واقعیت عالم خارج منطبق نماید. پیش از هر چیز خواسته‌های درونی و اقتضای زمان حال و آینده را در نظر گیرد و چیزی بی‌آفریند که زندگی مردم در آن باشد. هنر نباید منحصر به زمان خاصی باشد، بلکه کلی و درونگر باشد تا بتواند برای همیشه تازگی خود را حفظ کند. در حقیقت، ادبیات و نقاشی ایرانی از گذشته با عنصر خیال درهم آمیخته است، به گونه‌ای که خیال انگیزی و رویاپردازی در ادبیات به خودی خود به نقاشی نیز سرایت کرده و در نتیجه تصاویر حاصله از این تأثیرپذیری توأم با فضایی ماورایی بوده است که این پیشینه تاریخی بر ذهن تمامی هنرمندان تأثیرگذار بوده و سبب شده تا بسیاری از هنرمندان دریچه تصویری انعکاس این ذهنیات و درونیات باشند. در این بین، یکی از عوامل جاودانه ماندن اثر هنری هنرمند، ارتباط ذهنی و خوانش درونیات مخاطب خود در هر زمان و مکان است که منجر به شناخت ذهنی روحیات مخاطب می شود. این برقراری ارتباط خاص هنرمند با جامعه و محیط پیرامون خود لازمه شناخت مؤلفه‌های تأثیرگذار روانشناختی بر مخاطب است. لذا، پرداختن به این مؤلفه‌ها از ضروریات خلق آثار هنری در پس ذهنیت هنرمند می باشد. بنابراین، از آن جا که جامعه بستر تأثیرگذاری برای رشد هنرمند می باشد، جامعه‌ای که خواهان هنر هنرمند باشد، در موفقیت کاری او نقش مهمی برعهده دارد. هنر مانند سایر دستاوردهای انسانی توجه روانشناسان را از آغاز شکل‌گیری این علم به خود جلب کرده، اما در چند دهه اخیر هنر و مسائل مربوط به آن بیشتر از گذشته مورد بررسی و پژوهش‌های روانشناختی و جامعه‌شناسی قرار گرفته است و دلیل آن ارتباط هنر با حالات روحی هنرمند و مسایل روز سیاسی و همچنین، هویت فرهنگی و خرده فرهنگ‌های گوناگونی است که جوامع امروزی را شکل می‌دهند. لذا روانشناختی هنر پهنای وسیعی در دنیای پژوهش دارد و ارتباط تنگاتنگی با مردم‌شناسی، سیاست، جامعه‌شناسی و سبک پردازی دارد.

درخصوص پیشینه پژوهش باید گفت تاکنون اثر مستقلی با این عنوان به رشته تحریر در نیامده است. با این حال آثاری به بحث روانشناسی در آثار هنری پرداخته‌اند. از جمله این پژوهش‌ها می‌توان به کتاب الفبا توسط نادر ابراهیمی (۱۳۷۱) اشاره کرد که تحلیل فلسفی ۵۰ طرح از علی‌اکبر صادقی - نقاش می باشد. همچنین، چند مقاله ایی که نشریه تندیس به نیکزاد نجومی پرداخته است و پایان‌نامه‌های لطفی (۱۳۹۵) با عنوان؛ «نشانه - معنا شناسی تصویری در منتخب آثار هنرمندان معاصر نورالدین زرین کلک، فرشید مثقالی و علی اکبر صادقی» و ترکی هرچگانی (۱۳۹۶) با عنوان؛ «بررسی تطبیقی انیمیشن ایرانی با نگارگری با رویکرد بینش تصویری (با مطالعه موردی آثار علی اکبر صادقی)» و همچنین، اقبال شکوهی (۱۳۹۶) با عنوان؛ «تجزیه و تحلیل گرایش‌های مختلف سوررئالیستی در چهره نگاری معاصر ایران مطالعات موردی آیدین آغداشلو، علی اکبر صادقی، قاسم حاجی زاده، حسینعلی ذابحی، رعنا فرنود، آفرین ساجدی، نزار موسوی نیا، گلنار طبیب زاده» را نام برد. لذا، در راستای پیشینه این پژوهش، در این تحقیق به پنج مورد برتر از آثار نیکزاد نجومی و علی اکبر صادقی اشاره شده است که در ابتدای

این مبحث با اذعان نکاتی چند از تجربه و زندگی هنری، دو هنرمند معاصر، علی اکبر صادقی و نیکزاد نجومی به آن -ها اشاره شده است. در ادامه، با رجوع به آثار نقاشی‌های دوران معاصر، مبحث تأثرات مقوله روانشناختی بر بن مایه-های آثار نقاشی این دو هنرمند پرداخته شده است. در این نوشتار که با روش توصیفی-تحلیلی و شیوه گردآوری اطلاعات با استفاده از شیوه کتابخانه‌ای و روش نمونه‌گیری انتخابی و به صورت کیفی به تجزیه و تحلیل پرداخته شده است، در گستره‌ای وسیع‌تر، به بن مایه‌های شکل‌گیری بینش شخصی نیکزاد نجومی و علی اکبر صادقی و جایگاهی که در حال حاضر در آن قرار گرفته‌اند، از منظر مخاطب، تحلیل و بررسی شده و پرده حایلی که میانه نگاه بی‌واسطه مخاطبان و بیان منحصر به فرد آثار را کدر و در بعضی موارد محو ساخته است؛ کنار زده؛ اجازه داده شده تا آثار با عبور از این هاله شهرت و تکرار پرداخته‌های تحلیلی، تفسیری و نقادانه، بار دیگر از منظر روانشناختی آثار درخشش یافته و نقص‌ها و بدعت‌های پنهان پشت این معماهای متکثر را آشکار سازد. همچنین، از آنجا که تحلیل و بررسی مؤلفه‌های روانشناختی هنرمند در نقاشی، مرتبط با مباحث روانشناسی، اجتماعی، سیاسی، اعتقادی و سبک-پردازی می‌باشد، لذا در ادامه، این نوشتار به بررسی و تحلیل این کارکردهای روانشناختی در ارتباط با روانشناسی رنگ، سیاست، اسطوره، سبک پردازی پرداخته است. در نهایت به بررسی تطبیقی پیرامون مؤلفه‌های روانشناختی آثار هنرمندان نقاش نیکزاد نجومی و علی اکبر صادقی در ۵ اثر از جدیدترین نمایشگاه این هنرمندان تحلیل شده است.

نتیجه‌گیری

بدون شک عوامل گوناگونی باعث شکل‌گیری فرآیند گفتمانی بین هنرمند و مخاطب می‌شود و یکی از مهم‌ترین آن -ها را می‌توان در پس نشانه‌های روانشناختی اثر هنری جستجو کرد در این مقاله تجزیه و تحلیل آثار هنری منتخب از طریق شناخت و دریافت نشانه‌های تصویری و روابط سایر عناصر موجود در اثر از دیدگاه روانشناس صورت گرفته، جهت دستیابی به مفاهیم عمیق‌تر و پنهان در لایه‌های مختلف پرداخته تا مفاهیم و مقوله‌های بنیادی و ارزشی انتزاعی در گذر از ژرف ساخت به روساخت محل اشکال عینی و معین آشکار شده، موجب ظاهرشدن نشانه معناها و وجوه روانشناسانه اثر شده و گفتمانی تعامل‌گرا و معنادار را باعث گردیده و موضوع و مفاهیم اثر هنری شکلی گسترده و فراگیر و عمومی پیدا کرده است. با توجه به زمینه‌ها و بافتارهای فرهنگی و اجتماعی آثار، در صورت توجه و دقت به ارتباط المان‌های مرتبط با روانشناسی آثار در لایه‌های مختلف، به جز ثمرات مستقیم که از جنبه‌های گوناگون زیبایی‌شناسی و تولید خلاقانه هنرمند دارد، به‌طور غیرمستقیم پیوستگی‌های ساحت هنر را با تحولات جامعه، مسائل فرهنگی، اجتماعی و سیاسی آشکار می‌سازد. در واقع شناخت مفاهیم اثر هنری از طریق شناخت ارتباط نشانه‌ها در لایه‌های مختلف، فارغ از هر نوع بیان می‌تواند راهگشا باشد و زمینه دست یافتن به ارتباط بهتر با دلالت‌های معنایی اثر و روانکاوای هنرمند را فراهم آورد. از آنجا که آثار هنری متشکل از نشانه‌ها و روابط عناصر مختلف تصویری هستند می‌توان گفت یکی از مناسب‌ترین راهکارهای تجزیه و تحلیل آثار هنری جهت دستیابی به حقیقت و مفاهیم عمیق‌تر به کارگیری روش‌های نشانه‌شناسی و با رویکرد روانشناسی آثار است که براساس آن می-

توان به رمزگشایی و روانکاوی ذهن هنرمند در لایه‌های مختلف پرداخت و به درک مفاهیم و معناهای پنهان و آشکار آثار پی برد. آثار سورئال صادقی به دلیل ساختار خاص خود با فرم‌ها و فضا سازی و ویژگی خاص شکل‌ها، و از سوی دیگر سبک پاپ آرت نیکزاد، به نوعی واکنشی برابر اکسپرسیونیسم انتزاعی و باورهای دادائیستی بود که قابلیت بسیاری برای بیان دیدگاه روانشناختی هنرمند را خواهد داشت. در مجموع، درک مفاهیم و اهداف مورد نظر در آثار هنری از طریق بررسی نشانه‌ها از منظر روانشناسی آثار مربوطه، امکان‌پذیر بوده و می‌تواند در جهت آشکار کردن بسیاری از اهداف پنهان اثر مؤثر باشد. علاوه بر آن بررسی این‌گونه آثار تأیید و تکریمی است بر هنرمندان متعهد که آثاری هشداردهنده و تأثیرگذاری را خلق می‌کنند.

منابع:

- آرنه‌ایم، رودولف. (۱۳۹۸). هنر و ادراک بصری: روان‌شناسی چشم خلاق. ترجمه مجید اخگر، تهران: سمت.
- آدامز، لوری. (۱۳۹۵). روش‌شناسی هنر. ترجمه علی معصومی، تهران: چاپ و نشر نظر.
- ابراهیمی، نادر. (۱۳۷۱). الف با (تحلیل فلسفی پنجاه طرح از علی‌اکبر صادقی نقاش). تهران: فرهنگان.
- اسلام‌زاده، وحید. (۱۳۸۴). "مبانی نظری جامعه‌شناسی هنر؛ رویکرد دیالکتیکی جامعه و هنر". بیناب، شماره ۸، صص ۱۶۹-۱۵۶.
- اقبال شکوهی، رومینا. (۱۳۹۶). «تجزیه و تحلیل گرایش‌های مختلف سوررئالیستی در چهره‌نگاری معاصر ایران مطالعات موردی آیدین آغداشلو، علی‌اکبر صادقی، قاسم حاجی زاده، حسینعلی ذابحی، رعنا فرنود، آفرین ساجدی، نزار موسوی‌نیا، گلنار طبیب زاده». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، مؤسسه‌های آموزش عالی غیردولتی غیرانتفاعی، دانشگاه سوره.
- امید، جواد. (۱۳۷۰). "ساختار تفکر هنری". چیستا، شماره ۸۱، صص ۶۹-۵۵.
- بابایی، رضا. (۱۳۸۵). "درآمدی بر مخاطب‌شناسی". پیام، شماره ۷۷، صص ۲۴-۴.
- باستید، روزبه. (۱۳۹۶). هنر و جامعه. ترجمه غفار حسینی، تهران: توس.
- بودلر، شارل‌پییر. (۱۳۹۷). نقاش زندگی مدرن و مقالات دیگر، ترجمه روبرت صافیان. تهران: حرفه نویسنده.
- بودری، علی. (۱۳۹۷). مجموعه مقالات نخستین همایش کتاب‌های تصویری. تهران: پویانما.
- بلتینگ، هانس و دیگران. (۱۳۹۷). شاهکار هنری چیستا. ترجمه مهشید نونهالی و دیگران، تهران: چاپ و نشر نظر.

پناهی، مهین. (۱۳۸۵). گروانشناسی رنگ در مجموعه اشعار نیما: براساس روانشناسی رنگ ماکس لوشر". پژوهش‌های ادبی، شماره ۱۲ و ۱۳، صص ۸۲-۴۹.

ترکی هرچگانی، معصومه. (۱۳۹۶). «بررسی تطبیقی انیمیشن ایرانی با نگارگری با رویکرد بینش تصویری (با مطالعه موردی آثار علی‌اکبر صادقی)». پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده صدا و سیما، جمهوری اسلامی ایران.

جعفری، محمد. (۱۳۸۵). "درباره ادبیات شفاهی - افسانه‌های تمثیلی (حیوانات)". پژوهش‌نامه ادبیات کودک و نوجوان، شماره ۴۷، ص ۸۲.

حدادگر، شیما. (۱۳۹۰). لطفاً خوش رنگ زندگی کنید (رنگ و اثرات روان‌شناسی و فیزیولوژیکی). اصفهان: انتشارات هشت بهشت.

زارعی، کریم و دیگران. (۱۳۹۷). "تبیین نقش تأثیرگذار قهوه‌خانه در جریان شکل‌گیری نقاشی قهوه‌خانه‌ای". باستان‌شناسی پارسه، شماره ۵، صص ۱۵۹-۱۴۳.

ساجدی، فرزانه و دیگران. (۱۳۹۵). "چشم انداز آتی روانشناسی مثبت‌گرا در روانشناسی امروز در زمینه‌ی روابط بین فردی (روانشناسی اجتماعی)". مطالعات روانشناسی و تربیتی، شماره ۲، صص ۱۲۵-۱۱۳.

صفورا، محمدعلی. (۱۳۸۶). "قصه‌ها و افسانه‌های ایرانی در انیمیشن ایران"، ماهنامه تخصصی اطلاع‌رسانی و نقد و بررسی کتاب، شماره ۱۰۳، صص ۱۰۴-۹۵.

گوگ ویتز، گرهارد. (۱۳۶۵). طراحی بیان خویشتن. تهران: برگ.

صحافزاده، علیرضا. (۱۳۸۹). هنر هویت و سیاست بازنمایی. تهران: بیدگل.

عنصری، جابر. (۱۳۸۰). مردم‌شناسی و روان‌شناسی هنری. تهران: رشد.

علی‌اکبرزاده، مهدی. (۱۳۷۰). "روانشناسی رنگ‌ها". مجله تربیت، شماره ۶۲، صص ۲۱-۱۸.

قادرنژاد حمامیان، مهدی. (۱۳۹۶). "بازنمایی سیاست در نقاشی". نشریه تندیس، شماره ۳۶۲، صص ۲۳-۲۲.

لطفی، فرزانه. (۱۳۹۵). «نشانه - معناشناسی تصویری در منتخب آثار هنرمندان معاصر نورالدین زرین کلک، فرشید مثقالی و علی‌اکبر صادقی». پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی - دانشکده هنر و معماری.

لوسی‌اسمیت، ادوارد. (۱۳۸۰). مفاهیم و رویکردها در آخرین جنبش‌های هنری قرن بیستم، ترجمه علیرضا سمیع‌آذر، تهران: چاپ و نشر نظر.

لوشر، ماکس. (۱۳۸۴). روانشناسی رنگ‌ها. ترجمه ویدا ابی‌زاده، تهران: درسا.

ماری، ژان لی و دیگران. (۱۳۵۴). از امپرسیونیسم تا هنر آبستره. ترجمه رویین پاکباز و دیگران، تهران: رز.

مدر، جرج. (۱۳۹۸). روانشناسی هنرهای تجسمی: چشم، مغز و هنر. ترجمه مهرخ غفاری مهر، تهران: انتشارات شهر هنر.

مؤمنی، ناصر. (۱۳۸۲). "نگاهی فلسفی به زیبایی‌شناسی و هنر". خردنامه صدرا، شماره ۳۳، صص ۲۹-۳۵.

ویگوتسکی، لوسمنوویچ. (۱۳۹۲). روان‌شناسی هنر. ترجمه بهروز عزبدفتری، تهران: دانشگاه تبریز.

نجل رحیم، عبدالرحمن. (۱۳۷۴). "تاریخ روانشناسی و روانشناسی تاریخی". گفتگو، شماره ۸، صص ۱۲۷-۱۲۱.

نجومیان، امیرعلی. (۱۳۹۴). نشانه در آستانه. تهران: فرهنگ نشر نو.

واعظنیا، پانته‌آ. (۱۳۸۲). "نقش اسطوره در انیمیشن". کتاب ماه هنر، شماره ۵۹ و ۶۰، صص ۶۴-۶۶.

هالاس، جان. (۱۳۹۳). استادان پویانمایی. ترجمه پریسا کاشانیان، سلما محسنی اردهالی، فرناز خوشبخت، تهران: اندیشه.